

Бородакі Марія Романівна,
студентка гр. БП 2-18,
Науковий керівник: Олійник А.Ю.,
к.ю.н., проф., професор кафедри
приватного та публічного права
факультету підприємництва та права
Київського національного університет
технологій та дизайну, м. Київ, Україна

УДК 340.15

УКРАЇНА У СКЛАДІ ВЕЛИКОГО ЛИТОВСЬКОГО КНЯЗІВСТВА

Вступ. Після розпаду Київської держави й занепаду Галицько-Волинського князівства державно-правовий розвиток на переважній частині українських земель тісно пов'язується з експансією зміцнілої за князя Гедиміна (1316–1341) Литовської держави. Метою доповіді є характеристика держави і права українських земель у складі Великого Литовського князівства. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі задачі: а) проаналізувати етапи входження українських земель до складу Литовського князівства; б) розглянути державно-правові інститути періоду знаходження українських земель у складі Великого Литовського князівства; в) запропонувати висновки і рекомендації.

Основний матеріал. 1340 р. – смерть Юрія II Болеслава. Галицько-Волинським князем стає князь литовський Любарт Гедимінович. Він володарює на Волині, а в Галичині від його імені править галицький боярин Дмитро Дедько. *Отже:* династія Рюріковичей змінюється династією Гедиміновичей. Польський король Казимір III також претендує на Галицькі землі. Одразу після смерті Юрія II Болеслава він нападає на Львів та грабує скарбницю. Казимир III за допомогою угорського короля захоплює Галичину та частину Волині. Війна Любарта та Казимира точиться з перемінним успіхом. Більшість українських земель була приєднана за часів співправління братів Ольгерда і Кейстута Гедиміновичів.

Гедимін					
<i>Кейстут</i>	<i>Любарт</i>	<i>Ольгерд</i>			<i>Коріат</i>
Вітовт	Федір	Володимир	Ягайло	Дм.-Корибут	Корчи
	<i>(Волинь)</i>	<i>(Київщина)</i>	<i>корона</i>	<i>(Черн.-Сів)</i>	<i>(Поділля)</i>

Єдиною силою, здатною зупинити просування Литви була Золота Орда.

1362 р. – переможні битва між литовськими дружинами та ординцями на Синіх Водах, внаслідок чого *Ольгерд Гедимінович* поширює свою владу на Київщину, Чернігово-Сіверщину, Поділля.

Причини швидкого підпорядкування литовцями руських земель:

- руські землі були ослаблені золотоординським пануванням;
- у протистоянні Литви з Ордою руські землі віддавали перевагу литовцям;

- ослаблення Золотої Орди внаслідок усобиць та розпаду на частини.

Особливості життя населення українських земель у складі Великого князівства Литовського:

- Мирний характер приєднання

- Взаємовигідні умови: Вел. кн. Литовський зобов'язується обороняти руські землі, а населення – покійно приймати його владу.

- Територія приєднаних земель була значно більшою, ніж власне територія Литви (русичі – 90% населення).

- Литовці переймають від українців військову організацію, способи оборони, традиції господарства.

- Литва приймає православне християнство (руську віру) та руські закони.

- Руська мова стає державною мовою.

- Чисельні шлюби між литовською та руською шляхтою.

- Українці займають найвищі державні посади. За українською знаттю закріплюються родові землі.

- Система управління на місцях залишається незмінною, «*Старого не порушуємо, а нового не впроваджуємо*».

Литовське князівство стає *федерацією* земель-князівств (Київщина, Чернігово-Сіверщина, Волинь, Поділля). Кожним з цих князівств править удільний князь з литовської династії Гедиміновичей.

Залежність від Великого князя обмежується сплатою щорічної данини та наданням збройної допомоги.

Отже, державна організація та соціальний устрій Литовсько-Руської держави були продовженням Київської Русі. Так тривало до унії Литви з Польщею.

Кревська унія 1385 р. (*угода про державно-політичний союз між Польщею та Литвою*). *Причини укладення:*

- прагнення князя Ягайла знайти підтримку в боротьбі за владу;

- необхідність об'єднати сили Польського королівства і Вел. кн. Литовського в боротьбі з агресією Тевтонського ордену;

- прагнення Польщі мирним шляхом через унію здобути руські землі, підпорядковані литовцям,

- виникнення нової загрози з боку Московського князівства.

Зміст унії:

- Вел. князь Литовський Ягайло одружується з польською королевою Ядвігою і стає польським королем, одночасно залишаючись правителем Литви;

- Польща і Литва утворюють єдину державу (формально – Литва незалежна);
 - Ягайло разом з язичницьким населенням Литви приймає католицизм.
 - Литва приєднує руські землі до «Корони польської»:
 - а) *Руське воєводство* (Галичина і Холмщина) – Львів;
 - б) *Подільське воєводство* (Західне Поділля) – Кам’янець;
 - в) *Белзьке воєводство* (Белзька земля) – Белз.
- Наслідки унії:*
- фактична ліквідація Литви як держави;
 - забезпечення панівної ролі поляків у новому державному утворенні;
 - боротьба литовського боярства, підтримуваного частиною руської знаті, за збереження самостійності Литви.

<i>Польська влада</i>	<i>Литовська влада</i>
Польща перетворює українські землі на свою провінцію.	Збереження існуючої системи управління, за якої литовські князі Гедиміновичи лише замінили Рюриковичів.
Поширення норм польського права й системи судочинства	Збереження судочинства на підставі норм «Руської правди».
Витиснення православ’я шляхом утвердження католицизму.	Розширення сфери дії руського православ’я.
Обмеження прав православних	Набуття «русською мовою» статусу офіційної.
Офіційною мовою стає латинська.	
Ополячення українців (полонізація).	
Денаціоналізація української верхівки	

Ліквідація самостійності удільних українських князівств.

Проти Кревської унії, за збереження незалежності Литви виступили багато Литовських князів, зокрема князь *Вітовт*.

Здійснюючи політику централізації він *ліквідував* найбільші удільні князівства. Але, Вітовт не може протистояти тиску Польщі, особливо після поразки на *р. Ворсклі* в битві проти татар. Дуже зріс авторитет Вітовта після переможної *Грюнвальдської битви* проти лицарів-тевтонців (1410 р.). Ця перемога змушує польську владу погодитися на збереження Великокнязівського престолу зі зверхністю польського короля (*Городельська унія*). Але для українців ці події мали небажаний результат – на вищі урядові посади призначають лише литовців-католиків.

Свидригайло Ольгердович.

Після смерті Вітовта відбувся виступ литовсько-русської знаті на чолі з князем *Свидригайлом* Ольгердовичем. Він боровся за розірвання унії з Польщею та здобуття Литвою незалежності. Внаслідок повстання Свидригайла утворилося *Велике князівство Руське*. 1435 р. – битва під *Вількомиром* – Свидригайло зазнав поразку. Але Київське та Волинське князівства були відновлені. Після смерті Свидригайла польський король

Казимир остаточно ліквідував Волинське (1452 р.) та Київське (1471 р.) удільні князівства. Вони були перетворені на воєводства. Це означало ліквідацію залишок автономії українських земель.

Московсько-литовські війни.

У XV ст. Велике князівство московське перетворилося у могутню державу, яка під приводом «збирання руської спадщини» почала претендувати на українські і білоруські землі.

Розпочались війни між Московією та Великим князівством Литовським.

1514 р. – Московське військо захоплює Смоленськ. Під *Оршею* його зупинило українсько-білорусько-литовське військо на чолі з Костянтином Острозьким.

Взагалі внаслідок Московсько-Литовських війн Велике князівство Литовське втратило 1/3 своєї території (в т.ч. *Чернігово-Сіверщину*).

Державна приналежність українських земель в середині XVI ст.

<i>Країна</i>	<i>Українські землі</i>
Велике князівство Литовське	Волинь, Київщина, Східне Поділля
Польське королівство	Галичина, Холмщина, Західне Поділля
Угорське королівство	Закарпаття
Молдовське князівство	Буковина
Московське царство	Чернігово-Сіверщина
Кримське ханство	Північне Причорномор'я та Крим

Висновки.

Після того як у Галицько-Волинському князівстві перервалася династія Романовичів, воно почало швидко занепадати. Головними причинами цього були боярське свавілля й агресія сусідніх держав – Польщі, Угорщини та Литви. Отруєння Юрія II Болеслава не дало утвердитися новій династії. Зі смертю князя між Польщею, Угорщиною та Литвою розгорілася запекла боротьба за галицько-волинську спадщину. Зрештою Галичину загарбала Польща, а Волинь – Литва. У складі Литви Волинь під владою князя Любарта зберігала свій руський (український) характер, у той час як у Галичині він нещадно нищився.

Список використаних джерел:

1. Прометеус. орг. Курс «Історія України». Викладач курсу Тетяна Філіпенко. Лекція 5.
2. Хелпкс. орг. Курс «Історія України». Лекція 2.